

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

11

Iniciatíva zelených pracovných miest

Využitie možnosti tvorby pracovných miest zelenej ekonomiky

Mgr. Gábor Lelkes, PhD.

Štúdiá v rámci ITMS č. 27110130034
a ITMS č. 27130230035

Národný projekt
„Národná stratégia zamestnanosti“

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu
v rámci Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia.
www.esf.gov.sk

EUROPSKA UNIA

Iniciatíva zelených pracovných miest

Využitie možnosti tvorby pracovných miest zelenej ekonomiky

V minulosti sa často vychádzalo z predpokladu, že hospodársky rast závisí od využívania prírodných zdrojov, ako keby boli nevyčerpatelné. Výsledkom je kríza zdrojov, hrozba nedostatku surovín a rastúce ceny. Odpoveď na riešenie krízy a vytváranie bohatstva bez poškodzovania životného prostredia predstavuje zelená ekonomika, ktorej cieľom je premeniť spoločnosť na takú, ktorá efektívnejšie využíva zdroje a ktorá pracuje na zlepšovaní životného prostredia namiesto jeho poškodzovania.

EÚ má dlhodobú stratégiu na zníženie škôd spôsobených neudržateľným využívaním prírodných zdrojov. Jej cieľom je vytvárať viac pridanej hodnoty pri súčasnom menšom využívaní zdrojov a tam, kde je to možné, ich nahrádzať ekologickejšími možnosťami.

Stratégia Európa 2020 definuje prechod hospodárstva smerom k zelenej, nízkouhlíkovej ekonomike aj ako zmenu, ktorá vedie k efektívnejšiemu využívaniu zásob s cieľom správneho a dlhodobo udržateľného celkového rastu.

Zelený rast je výzvou aj príležitosťou pre trh práce, pričom kľúčovými faktormi sú zručnosti umožňujúce takýto rast. Prechod vedie k zásadným zmenám v celom hospodárstve, ktoré sa týkajú širokého okruhu ľudí: vytvoria sa nové pracovné miesta, kým časť doterajších sa nahrádza alebo len predefinuje. V tomto ponímaní budú nevyhnutné viaceré opatrenia a nástroje k vytvoreniu potrebných podmienok podpory zelených pracovných miest (napr. lepšie zameranie na trh práce a účinnejšia koordinácia na tomto trhu). Nevyhnutnou sa stane aj preklenutie medzier v zručnostiach a nedostatkoch pracujúcich, ako aj príprava na zmeny týkajúce sa ľudského kapitálu.

Prieskumy ročného rastu v rokoch 2013 a 2014 zdôrazňovali potenciál vytvorenia pracovných miest zelenej ekonomiky a potrebu rozvíjania strategických rámcov, v ktorých trh práce a stratégia zručností hrajú aktívnu rolu, a to hlavne v podpore tvorby

pracovných miest. Napriek tomu štruktúra integrovanej politiky spájajúca zelený rast a zamestnanosť existuje len v niektorých členských štátoch EÚ a vo väčšine prípadov je sledom neucelených, roztrieštených postojov (Green Employment Initiative – Tapping into the job creation potential of the green economy).

Smerom k zelenej ekonomike – príležitosti a výzvy pre trh práce

Zvyšovanie ekologického povedomia hospodárstva je spravidla hnané dlhodobým celosvetovým trendom stále väčšieho nedostatku zdrojov, rastúcich cien energií a nespracovaných materiálov. Toto všetko je sťažené aj s narastajúcou závislosťou Európy na dovoze týchto surovín. V záujme čeliť týmto výzvam, Európska únia zaviedla mnohé metódy a stratégie zamerané na podporu posunu smerom k ekonomike, ktorá účinne narába so zásobami produkujúcimi menšie množstvo uhlíku, pričom dbá o to, aby sa zachovala konkurencieschopnosť členských krajín. Jedným z najvýznamnejších súborov opatrení je „Balík ovzdušia a energie 2020“, ktorý chce dosiahnuť svoje ciele do roku 2020 znížením plynov zo skleníkového efektu, nájdením obnoviteľných zdrojov energie a vylepšením energetickej efektívnosti. Je vo všeobecnosti uznávaním faktom, že sa stal potrebným úspešný prechod k zelenej energii úspornej ekonomiky, ktorá efektívne využíva zdroje a reorganizuje trh práce. Pochopenie dôsledkov na trhu práce je preto nevyhnutné pre lepšie predvídanie a manažovanie štrukturálnych úprav.

Vytvorenie pracovných miest v oblasti environmentálneho majetku a služieb (EGSS) – tieto sú často označené ako „zelené práce“ – je nevyhnutné aj počas ekonomickej krízy. Zamestnanosť v EÚ stúpila z 3 mil. ľudí v roku 2002 na 4,2 mil. osôb v roku 2011, vrátane 20 % v rokoch ekonomického úpadku.

Možnosť vytvorenia pracovných miest spojených s výrobou energie z obnoviteľných zdrojov, efektívnosť využívania energie, riadenie v oblastiach vodného hospodárstva, kvality vzduchu, obnovy a konzervácie biologickej rozmanitosti a rozvoja zelenej infraštruktúry – tieto sú podstatné a stabilizujúce faktory z hľadiska zmien.

Napríklad 1 % -né zvýšenie miery rastu vo vodnom hospodárstve Európy môže vytvoriť 10- až 20-tisíc nových pracovných miest. Turistika a trávenie voľného času v strediskách území Natura 2000 priamo podporujú zhruba 8 miliónov pracovných miest, pričom tento počet zodpovedá 6 % -ám všetkých zamestnaných v EÚ. Výkon existujúcej legislatívy v oblasti prevencie v odpadovom hospodárstve môže vytvoriť viac ako 400 000 nových pracovných miest. Po posúdení Komisiou navrhovaných zmien v oblasti legislatívy odpadového hospodárstva možno vytvoriť ďalších zhruba 180 000 pracovných miest. Pritom sa otvoria nové trhy, vyrábať sa bude prostredníctvom účinnejšieho využitia zdrojov, zníži sa závislosť od dovozu nespracovaných materiálov a zníži sa aj tlak na životné prostredie.

Vnútoraná transformácia a predefinovanie pracovných miest sa týka aj ekonomických oblastí s vysokým podielom emisií (podiel jednotlivých oblastí na tvorbe emisií zo skleníkového efektu: energetika – 33 %, preprava – 20 %, poľnohospodárstvo – 12 % a výstavba – 12 %). Zvýšené investície do izolácií a efektivity energií pravdepodobne pozitívne vplýva na vytváranie pracovných miest aj v montážnom sektore, kde má získať nové zručnosti a skúsenosti viac ako 4 mil. pracujúcich.

Tiež by sa mali vytvoriť pracovné miesta v oblasti biomás a palív. Na trh čerstvo uvedené, patentované komponenty zlepšujú dodávku verejných služieb v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve, pričom sa zabezpečuje zelený rozvoj týchto sektorov. Možnosti sú aj v odvetví poľnohospodárstva, konkrétne vďaka kvalitným výrobkom, organickému farmárčeniu, krajinárskemu manažmentu, ekologickým farmám/ekoturistike, zeleným (environmentálnym) službám a/alebo infraštruktúre v rurálnych oblastiach.

V energeticky náročných odvetviach (napr. chemický, hutnícky priemysel alebo oceliarstvo) je celková situácia ešte komplexnejšia, pretože tieto čelia výzvam zmiernenia emisií a rozvoja nových sektorov a výrobkov. Komisia zaviedla opatrenia na zabránenie „úniku uhlíka“ v záujme adaptácie a zvyšovania konkurencieschopnosti priemyslu, ktorému hrozí nebezpečenstvo relokácie z dôvodu vplyvu klimatických politík. Podľa odhadov ekologickejší chemický priemysel vytvorí viac pracovných miest, ako ropný priemysel a súčasný chemický priemysel. Používanie recyklátov (napr.

úlomkov z ocele) v oceliarskom priemysle vedie k veľkým energetickým úsporám, preto má pozitívny vplyv na konkurencieschopnosť tohto sektora.

Pokiaľ ide o širšiu ekonomiku, treba uviesť, že zvyšovaním efektivity výrobných procesov, prijatím inovatívnych riešení s cieľom šetrenia so zásobami, ďalej rozvojom nových obchodných modelov alebo ponukou ekologickejších výrobkov a služieb môžu jednotlivé spoločnosti rozšíriť, zmeniť svoje trhy, pričom sa vytvoria aj nové pracovné miesta. Produktivita zdrojov v EÚ rástla v rokoch 2000 až 2011 o pätinu. Zachovaním tohto tempa by mohlo dôjsť k ďalšiemu rastu o 30 % a do 2030 by sa mohlo zvýšiť HDP takmer o 1 % (pri vytvorení 2 mil. pracovných miest).

Dynamické a dobre fungujúce trhy práce majú kľúčovú rolu pri prechode k zelenej a efektívnej ekonomike (napr. aj v oblasti zásob). V prípade krokov na úrovni EÚ by sa malo sústrediť na nasledujúce:

- preklenutie medzier v zručnostiach;
- predvídanie zmien, zaistenie prechodu a presadzovanie mobility;
- podpora tvorby pracovných miest;
- zvyšovanie kvality dát.

Starostlivosť o rozvoj zručností

Kým členské štáty EÚ rozvíjajú klasifikáciu „zelených“ zručností, je preukázané, že prechod k ekologickejšiemu hospodárstvu bude mať značný vplyv na potreby v oblasti zručností a zvýši sa dopyt po kvalifikovanej pracovnej sile v rastúcich ekologických priemyselných odvetviach. Dôležité bude aj preškolenie pracovníkov všetkých odborov, resp. opätovné vyškolenie pracovníkov z odborov, v prípade ktorých nie je možná reštrukturalizácia. Intenzita ekoinovácií bude mať v jednotlivých odvetviach odlišný účinok vo vzťahu požiadaviek práca–zručnosť.

Presnejšie prognózy potrieb zručností

Ak štrukturálne zmeny v ekonomike budú viesť k požiadavkám na nové zručnosti a objavujúce sa povolania, je nevyhnutné lepšie ohodnotiť vývoj práce a zručností so zreteľom na uľahčenie prechodu k zelenej ekonomike. Systémy klasifikácie – ako napr. Európska klasifikácia zručností, kompetencie, kvalifikácie a povolania (ESCO) – sa používajú na identifikáciu medzier v zručnostiach. EÚ Panoráma Zručností predstavená Komisiou v roku 2012 poskytuje prehľad o Európskych, celonárodných a odvetvových nálezoch v krátko- a strednodobých prospektoch pre pracovné požiadavky a pre zručnosti.

Posun od pracovných daní k environmentálnym

Posun od zdanenia práce k menej škodlivému zdaneniu so zámerom zvýšenia napr. spotreby, zdaneniu nehnuteľností a životného prostredia (a odstránenia škodlivej subvencie) môže viesť nielen k zvýšeniu zamestnanosti, ale aj k zníženiu emisií a znečistení. Tento efekt bude najviac viditeľný v členských štátoch EÚ s vysokými daňovými odvodmi. Tretina členských štátov má priestor k posunu v oblasti zdaňovania, zatiaľ čo ďalšia tretina má rámec k vylepšeniu existujúceho, environmentálne spriazneného zdaňovania.

Možnosti rozvoja zelenej ekonomiky na Slovensku

Slovenská republika sa vždy aktívne zapájala do procesov týkajúcich sa zavádzania princípov trvalo udržateľného rozvoja (TUR) v podmienkach Slovenska. V roku 2001 bola na Slovensku uznesením vlády SR č. 978/2001 schválená Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja (NS TUR). V roku 2002 ju schválila Národná rada Slovenskej republiky uznesením č. 1989/2002. NS TUR zahŕňa hlavné dimenzie trvalo

udržateľného rozvoja, environmentálny, sociálny, ekonomický a inštitucionálny pilier. Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja obsahuje orientácie a priority, strategické ciele, cesty a prostriedky na podporu priorít a dosiahnutie strategických cieľov TUR SR. Medzi dlhodobé priority TUR boli v rámci environmentálneho piliera zaradené aj nasledovné prvky: vysoká kvalita životného prostredia, ochrana a racionálne využívanie prírodných zdrojov – efektívna ochrana životného prostredia, šetrné využívanie prírodných zdrojov, odstránenie environmentálnych záťaží a poškodenia prostredia, limitovanie ekonomického rozvoja v súlade s prírodnými podmienkami a potenciálmi, dosiahnutie a udržanie kvalitného životného prostredia s dôrazom na ohrozené oblasti (KANIANSKA, 2013).

Prechod k zelenému rastu a ekonomike je výzvou pre mnohé ekonomické sektory aj na Slovensku. V oblasti poľnohospodárstva by malo Slovensko znížiť nepriaznivé environmentálne dôsledky na životnom prostredí spôsobených poľnohospodárskymi činnosťami a podporiť environmentálne služby, ako napr. protipovodňovú ochranu, ochranu pred následkami sucha a ochranu biodiverzity.

Hlavné úsilie v priemysle by malo byť zamerané na zavádzanie inovácií. Výskumné úsilie a inovácie by mali byť nasmerované do vývoja technológií uzavretých cyklov, postavených na recyklácii a opätovnom využívaní zdrojov.

Na dosiahnutie zeleného rastu v energetike sa odporúča prijať opatrenia na zvýšenie energetickej účinnosti a na posilnenie inovácií – najmä zelených technológií využívajúcich OZE a zvyšujúcich energetickú účinnosť.

V doprave sa odporúča prijať opatrenia na podporu environmentálnych spôsobov dopravy a mobility, podporu „nemotorovej“ mobility.

Zelená ekonomika vyvoláva zmeny aj na trhu práce, ktoré sa všeobecne dajú popísať štyrmi základnými typmi vplyvov (BELLAN, 2011a):

- vytváranie nových pracovných miest – kvantitatívny nárast/vznik kvalitatívne nových pracovných miest;
- nahrádzanie existujúcich pracovných miest – zmena/nahradenie výrobných postupov;
- zánik pracovných miest – kvantitatívny úbytok;

- transformácia existujúcich pracovných miest – čiastočná zmena výrobných postupov.

„Ozeleňovanie“ ekonomiky SR prináša nové kvalifikačné požiadavky v zamestnaniach – pracovná sila bude potrebovať nové kvalifikácie a kompetencie. Napríklad intenzívnejšie využitie biomasy by malo viesť k vytváraniu nových pracovných miest predovšetkým v odvetviach poľnohospodárstva a lesníctva, kým intenzívnejšie využitie ostatných obnoviteľných zdrojov (slnečná energia, veterná energia, geotermálna energia atď.) by mali vytvárať nové pracovné miesta v energetike, ale aj vo vývoji a výskume.

Zmeny kvalifikačných potrieb v dôsledku „ozeleňovania“ ekonomiky prinášajú nárast dopytu po pracovnej sile s vyšším stupňom kvalifikácie, zároveň nedostatky v kvalifikovanej pracovnej sile môžu brániť rozvoju niektorých „zelených“ odvetví – v mnohých západných krajinách je nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily pre „zelené“ ekonomické činnosti (BELLAN, 2011b).

Rozvoj zelenej ekonomiky na Slovensku bude mať výrazný vplyv aj na zamestnanosť, pričom najviac pracovných miest bude vznikať v oblasti energetiky, environmentálnych služieb a odpadového hospodárstva, vodného hospodárstva, dopravy, priemyslu a pôdohospodárstva.

Tabuľka č. 1: Súbor indikátorov zeleného rastu v podmienkach SR

Názov indikátora		Vyhodnotenie trendu
1. Environmentálna a zdrojová produktivita		
Produktivita CO ₂ a energetická produktivita	Produktivita CO₂	+/-
	Energetická produktivita	+
	Energetická náročnosť v sektorech hospodárstva	+/-
	Podiel energie z OZE na hrubej domácej spotrebe energie	+/-
	Príspevok elektriny vyrobenej z obnoviteľných zdrojov energie	+
Zdrojová produktivita	Materiálová produktivita	+
	Vznik odpadov (bez KO) a miera ich zhodnocovania	+/-
	Množstvo vytvorených komunálnych odpadov a miera ich zhodnocovania	-
	Bilancia dusíka a fosforu	+/-
	Produktivita vody	+/-
2. Základňa prírodného bohatstva		
Obnoviteľné zdroje	Vývoj plôch lesných pozemkov	+
	Porastové zásoby lesov	+
	Intenzita využívania povrchových vodných zdrojov	-
	Intenzita využívania podzemných vodných zdrojov	+/-

Neobnoviteľné	Geologické zásoby nerastných surovín	+/-
Biodiverzita a ekosystém	Ohrozenosť druhov rastlín	n.a.
	Ohrozenosť druhov živočíchov	n.a.
	Zmeny vo využívaní pozemkov	-
	Erózia pôdy	+/-
3. Environmentálna kvalita života		
Environmentálne zdravie a riziká	Expozícia obyvateľstva voči znečisteniu ovzdušia polietavým prachom (PM₁₀)	-
	Kvalita ovzdušia v urbanizovaných oblastiach	+
Prístup k environmentálnym službám	Stredná dĺžka života pri narodení	+
	Napojenie obyvateľstva na verejnú kanalizáciu	+/-
	Napojenie obyvateľstva na verejný vodovod	+/-
4. Ekonomické nástroje a politické reakcie		
Ceny a dane	Podiel environmentálnych daní na celkových daňových príjmoch	+/-
	Podiel environmentálnych daní na HDP	+/-
	Ceny elektriny a zemného plynu pre domácnosti	+/-
	Priemerná cena za výrobu, distribúciu a dodávku pitnej vody	+
Inovácie	Výdavky na výskum a vývoj vo vybraných sektoroch	+
Dobrovoľné nástroje environmentálnej politiky	Systém environmentálneho manažérstva –ISO 14001 (EMS)	-
	Podiel zeleného verejného obstarávania podľa počtu zákaziek a ich finančnej	-
	Počet organizácií registrovaných v schéme Spoločenstva pre environmentálne	-
	Počet produktov, ktorým bola udelená environmentálna značka	-
	Patenty relevantné pre Zelený rast	n.a.
	Environmentálne inovácie v sektoroch hospodárstva	n.a.
	Zelené pracovné miesta	n.a.
	Medzinárodné finančné toky súvisiace so Zeleným rastom (agregovaný indikátor)	n.a.

Vysvetlivky:

+ pozitívny trend

+/- kolísavý alebo stabilný trend

- negatívny trend

n.a. - nedostupné príp. neaplikovateľné

Zdroj: <http://www1.enviroportal.sk/indikatory/schema.php?schema=124>

Použitá literatúra

BELLAN, P. (2011a): Stratégia 2020 – „ozeleňovanie“ ekonomiky a trhu práce z pohľadu Slovenska. Inštitút pre výskum práce a rodiny. Dostupné na internete:

http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/Pondelok/Bellan/strategia_2020.pdf

BELLAN, P. (2011b): Kvalifikačné nároky zelenej zamestnanosti v kontexte trhu práce SR. Inštitút pre výskum práce a rodiny. Dostupné na internete:

http://www.ivpr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2011/Bellan/bellan_2155.pdf

KANIANSKA, R. (2013): ZELENÝ RAST A ZELENÁ EKONOMIKA – Zelené iniciatívy zamerané na dosiahnutie cieľov trvalo udržateľného rozvoja. Banská Bystrica.

Dostupné na internete:

<https://www.enviroportal.sk/uploads/files/Zeleny%20rast/ZREANALYZA.pdf>

<http://www1.enviroportal.sk/indikatory/schema.php?schema=124>

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS: Green Employment Initiative - Tapping into the job creation potential of the green economy. Dostupné na internete:

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/EN/1-2014-446-EN-F1-1.Pdf>

<http://www1.enviroportal.sk/indikatory/schema.php?schema=124>